

Országgyűlési határozat-tervezet az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2020)

A 2007-2013. évekre vonatkozó Országos Fogyatékosügyi Program időtartamának leteltével szükségessé vált az új, 2015-2020. évekre vonatkozó Országos Fogyatékosügyi Program (a továbbiakban: Program) kidolgozása. A Program a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendeletben foglaltaknak megfelelően szakpolitikai stratégiaként került előkészítésre.

A mindenkori fogyatékosügyi program tartalmazza azokat a középtávon elérendő célokat, szükséges lépéseket, fő irányokat, amelyek a fogyatékos személyek – fogyatékoságból adódó – hátrányainak leküzdését segítik elő. A Programban foglalt elvek és célok meghatározásával eredményes és hatékony válaszok adhatóak e hátrányok csökkentésére. A Program elfogadását követően kerülhet sor az intézkedési tervek kidolgozására, amelyek a Programban megfogalmazott célokat ütemezett intézkedésekre bontják. A fogyatékos személyek életminőségét javító intézkedések hozzájárulnak a célcsoport képzettségi szintjének emelkedéséhez, foglalkoztatottsági szintjük növekedéséhez, és ezáltal a teljes társadalom számára hasznos és értékes eredményeket hoznak. A Program végrehajtásának eredményei támogatják az érintettek aktivitását, önállósági-ön gondoskodási képességét, hosszú távon lehetőséget teremtve ezzel az állami szerepvállalás csökkentésére. A Program főbb beavatkozási területei és tematikus céljai a következők:

- A fogyatékos emberek társadalmi inklúzióját támogató adatgyűjtések és kutatások;
- Egészségügy;
- Korai fejlesztés, oktatás, képzés;
- Foglalkoztatás;
- Szociális szolgáltatások és ellátások;
- Komplex rehabilitáció;
- Önrendelkezés, önálló életvitel;
- Fogyatékos személyek és családjaik;
- Közlekedés;
- Sport, kultúra, turizmus;
- Többszörösen veszélyeztetett csoportok;
- Hozzáférhetőség.

A fogyatékoságot társadalmi és emberi jogi kérdésként értelmezve, a fogyatékos személyeket önálló, önmagukért felelős jogképes embereknek kell tekinteni. Ezért külön intézkedések útján, az oktatáson, a nevelésen, valamint a képzésen keresztül, továbbá szociális, egészségügyi, közlekedési

és munkaerő-piaci szolgáltatásokkal kell segíteni őket abban, hogy a társadalom aktív és megbecsült tagjai lehessenek. A tervezet a hátrányok enyhítését az egész társadalom feladatának tekinti és azt a célkitűzést is támogatja, amely változtatni hivatott azon a közfelfogáson, mely a fogyatékosokat csupán egészségügyi problémaként kezeli.

Az Országgyűlés

.../2014. (.....) OGY határozata

az Országos Fogyatékosügyi Programról

2015-2020

Az Országgyűlés a fogyatékos személyek élethelyzetének javítása, illetve esélyegyenlőségének megteremtése érdekében – figyelemmel a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló, a 2007. évi XCII. törvénnyel ratifikált ENSZ-Egyezményre, valamint az Európai Bizottságnak az „Európai Fogyatékosügyi Stratégia 2010-2020: megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt” címet viselő, 2010. évi 636. közleményére – a következő határozatot hozza:

1. Az Országgyűlés elfogadja a határozat *mellékletét* képező Országos Fogyatékosügyi Program 2015-2020 (a továbbiakban: Program) című szakpolitikai stratégiát.

2. Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy

- a) jogalkotó és végrehajtó tevékenységében érvényesítse a Programban elfogadott elveket, feladatokat és célkitűzéseket;
- b) kormányzati szakpolitikai programokban gondoskodjék – a mindenkori költségvetési lehetőségek figyelembevételével – a megállapított feladatok és célkitűzések megvalósításának mérhető indikátorokat is magában foglaló eszközrendszeréről, a szükséges eszközökről és azok felhasználásáról. Gondoskodjék továbbá arról, hogy a központi költségvetés tervezése során az érintett fejezetek felügyeletét ellátó szervek vezetői vegyék figyelembe a Programban meghatározott célokat;
- c) az első, 2015–2017. évekre vonatkozó Intézkedési Tervet (szakpolitikai program) a feladatok és a felelősök meghatározásával a Program elfogadását követő három hónapon belül dolgozza ki;
- d) a Program megvalósításának félidejében tájékoztassa az Országgyűlést annak megvalósulásáról és hatékonyságvizsgálatáról;
- e) a Programban foglalt célok megvalósulásáról a 2015-2020. időtartamot követő új fogyatékosügyi szakpolitikai stratégia tervezetével egyidejűleg, de legkésőbb a Program megvalósítását követő egy éven belül beszámolóban tájékoztassa az Országgyűlést.

3. Az Országgyűlés e határozatával felkéri

- a) a fogyatékos személyek érdekvédelmi és a nekik szolgáltatást nyújtó nonprofit szervezeteket, a helyi önkormányzatokat, a kormányzati és önkormányzati intézményeket, a

- sportszövetségeket, sportszervezeteket, a munkáltatókat, hogy tegyenek meg mindent a Programban megfogalmazott célok megvalósításáért,
- b) a tömegtájékoztató szervek vezetőit és munkatársait, hogy vállaljanak részt a Program megismertetésében, a fogyatékos személyeket érintő társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatásában,
  - c) a fogyatékos személyeket arra, hogy - kötelezettségeik teljesítése mellett - közösségi, helyi, kistérségi, megyei, regionális és országos szinten vállaljanak aktív és kezdeményező szerepet saját jogaik biztosításában, vegyenek részt a sorsukat érintő kérdésekben.
4. Az Országgyűlés felkéri a szociál- és nyugdíjpolitikáért felelős minisztert, hogy jelen országgyűlési határozatot, illetve az annak *mellékletét* képező Programot tegye hozzáférhetővé
- a) az általa vezetett minisztérium honlapján felolvasó szoftverekkel használható elektronikus formában, magyar jelnyelven és könnyen érthető formátumban, továbbá
  - b) a látássérültek érdekképviselőjét ellátó országos szervezeten keresztül Braille-formátumban.
5. Ez a határozat a közzétételét követő napon lép hatályba.
6. Hatályát veszti
- a) az új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II. 16.) OGY határozat,
  - b) az új Országos Fogyatékosügyi Program, valamint a végrehajtására vonatkozó középtávú intézkedési tervben foglalt feladatok megvalósításának időarányos teljesítéséről (2007-2010.) szóló jelentés elfogadásáról szóló 70/2012. (X. 16.) OGY határozat.

ORSZÁGOS FOGYATÉKOSSÁGÜGYI PROGRAM

2015-2020

PREAMBULUM

Magyarország az elmúlt években, évtizedekben jelentős jogalkotási lépéseket tett a fogyatékos emberek életminőségének javítása, önálló életvitelének és társadalmi integrációjának elősegítése érdekében. E szabályozások közül mindenekelőtt a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.), valamint a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló – a 2007. évi XCII. törvénnyel ratifikált – ENSZ-Egyezmény emelhető ki. Emellett fontos alap az Európai Bizottságnak az „Európai Fogyatékossgügyi Stratégia 2010-2020: megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt” címet viselő, 2010. évi 636. közleménye.

A fogyatékossgügyi szakterület egyik legfőbb jellemzője, hogy az élet valamennyi területét, és így szinte minden államigazgatási ágazatot egyaránt érint, ezért a fenti dokumentumok érdemi alkalmazása a mindenkori kormányzat részéről gondosan tervezett, összehangolt intézkedéseket követel meg. A 2015-2020. évekre szóló Országos Fogyatékossgügyi Program (a továbbiakban: Program) célja ennek megfelelően az előttünk álló évek szakmapolitikai irányainak meghatározása, valamint az ágazatközi és az államigazgatáson kívüli együttműködések főbb pontjainak kijelölése.

I. HELYZETÉRTÉKELÉS

1. Demográfia

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint 456 638 fő, azaz a népesség 4,56%-a vallotta magát fogyatékos személynek. Nemzetközi vizsgálatokra épülő szakértői becslések ezzel szemben azt mutatják, hogy a lakosság átlagosan 10 %-a él valamilyen fogyatékossggal – a valós szám tehát hazánkban is inkább az 1 milliót közelítheti. Ezt alátámasztja az az – ugyancsak népszámlálási – adat is, amely szerint Magyarországon 1,6 millió fölött van a tartósan beteg, egészségkárosodott emberek száma. Figyelembe véve, hogy a tartós betegség az esetek jelentős részében valamilyen fogyatékossg kialakulásával is jár, összességében mindenképpen milliós nagyságrendű érintett társadalmi csoportról beszélhetünk.

Miután a fogyatékos személyek nagy része nem születésétől fogva sérült, demográfiai összetételükre jellemző az időskorúak magas száma: 58%-uk a 65 év feletti korcsoportba tartozik, és mindössze 28%-uk fiatalabb 50 évesnél.

A tartósan beteg személyek 58%-a nő, akik egyébként mind egészségi problémát, betegséget, mind pedig korlátozottságot magasabb arányban jeleztek, mint a férfiak.

A település típusa tekintetében a minta egyharmada községben, további egyharmada pedig vidéki városban él, míg csupán a fennmaradó egyharmad lakik megyeszékhelyen vagy a fővárosban. A fogyatékos személyek esetében jellemző tehát, hogy kisebb, vidéki településeken élnek.

2. Iskolázottság

A népszámlálási adatok alapján a fogyatékos személyek között a 8. évfolyamnál alacsonyabb végzettségűek aránya 20%, további egyharmaduk csupán 8. évfolyamot végzett el. A szakmával rendelkezők aránya 16%; érettségivel 19%-uk, felsőfokú végzettséggel pedig 8%-uk rendelkezik.

A tendencia a 2001. évi népszámlálás adataihoz viszonyítva alapvetően javuló, ezek közül is kiemelendő, hogy a főiskolai vagy egyetemi oklevéllel rendelkező fogyatékos személyek száma 3%-kal, közel tízezer fővel emelkedett. A fenti adatok ugyanakkor elmaradnak a teljes népességre vetített értékektől, ezért továbbra is kiemelt prioritásként szükséges kezelni a fogyatékos személyek képzettségi szintjének közelítését a társadalom egészére jellemző mutatókhoz.

A fogyatékos személyek útja a számukra megélhetést biztosító végzettség megszerzéséig – állapotukból fakadóan – többnyire lényegesen szövevényesebb, mint ép társaiké. Ezért fontos, hogy a fenti célokat támogató szakpolitikák a korai intervenció, nevelés, oktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás egyes szakaszait összefüggő folyamatként, komplexen kezeljék, és ennek megfelelően, összehangoltan tervezzék a szükséges fejlesztéseket.

Az iskolai szocializáció meghatározó tényező a továbbtanulás, a későbbi munkahelyszerzés és munkavégzés, az önálló életpálya alakítása, és így végső soron a társadalmi integráció tekintetében is. A fenti célok elérése érdekében ezért hangsúlyosan szem előtt kell tartani az inkluzív oktatás feltételeinek megteremtését, ami a tudásalapú társadalom fejlesztése mellett a szemléletformálás egyik leghatékonyabb, személyes élményeken alapuló eszköze is.

3. Foglalkoztatás

A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási rátája tekintetében a 2001-es népszámlálás adataihoz viszonyítva ugyancsak előremozdulás tapasztalható, a 2011-es érték ugyanakkor még mindig lényegesen alacsonyabb, mint a nem megváltozott munkaképességűeké: az előbbi 18, az utóbbi 60%. E tekintetben három fő pont: az inaktívak magas aránya, a passzivitás, illetve az izolálódás jelensége igényel beavatkozást.

Erre reagálva a közelmúltban lezajlott a foglalkoztatási támogatási rendszer átalakítása, amelynek elsődleges célja az volt, hogy elősegítse a szegregált körülmények között történő foglalkoztatás elmozdulását a rehabilitáció, és ezáltal a minél nagyobb arányú nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatás felé. Ennek eléréséhez – a bevont személyek felkészítése mellett – további feltétel a munkaerő-piaci integrációt elősegítő minimumfeltételek megteremtése, illetve a munkaadók érdekeltté tétele a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásában. Az eddig megtett intézkedések, mint az akkreditált foglalkoztatás átalakítása és a Rehabilitációs Kártya bevezetése, már eredményeket is hoztak. Ezek folytatásaként – az azokból levonható tapasztalatok alapján – ebbe az irányba ható további intézkedések, fejlesztések indítására van szükség.

A munkavállalók személyes helyzetének javításán túl a munkáltatói oldal megfelelő felkészítése szintén stratégiai cél. Ennek – a gazdasági ösztönzők működtetésén túl – egyik legfőbb

terepe a munkáltatók szemléletének, motivációjának javítása, illetve a befogadó munkahelyi környezet fejlesztése. Ebben a negatív előítéletek lebontása kulcsfontosságú feladat, ami a legtöbb esetben az információk és a személyes tapasztalatok hiányára vezethető vissza. Különös hangsúlyt kell ezért fektetni a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásával összefüggő alapvető ismeretek célzott terjesztésére, illetve a fogyatékos munkavállalóval kapcsolatos pozitív személyes tapasztalatok megszerzését lehetővé tevő programok, szolgáltatások fejlesztésére.

4. Lakhatás, szociális alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés

A nagy létszámú bentlakásos intézmények kiváltására hosszú távú stratégia készült, amelynek mentén – jelentős anyagi források bevonásával – komoly lépések történtek a támogatott lakhatási forma elterjesztése terén. A bentlakásos ellátásban részesülő fogyatékos személyeknek mindemellett további jelentős hányada vár lakóotthoni vagy más közösségi elhelyezésre, ezért – a tapasztalatok folyamatos felhasználása mellett – a megkezdett feladat folytatása kiemelt célkitűzés.

Fontos szakpolitikai feladat emellett a családban élő fogyatékos emberek segítése közösségi alapú szolgáltatásokkal, szociális alapszolgáltatásokkal és magas minőségű lakhatási szolgáltatásokkal, hogy lakóhelyükön – kényszerű költözések nélkül – élhessék az életüket.

A támogató szolgálatok rendkívül fontos kapcsolatot biztosítanak a fogyatékos személyek lakhelye, illetve a munkahely, iskola, intézmények és közszolgáltatások között, ezért a szolgáltatáshoz való – területileg és az ellátottak köre szempontjából is egyenletes – hozzáférés folyamatos fejlesztése kiemelt feladat.

5. Pénzbeli és természetbeni ellátások és szolgáltatások

Mivel a fogyatékos és egészségkárosodott személyek szegénységi kockázata háromszorosa az átlagnépességének, a szociális transferek szerepe különös fontosságú esetükben. A közelmúltban ezért a fogyatékos személyeket érintő pénzbeli ellátások jelentősen átalakultak. A súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményeinek összege többszörösére emelkedett, emellett immár a látási, hallási, illetve értelmi fogyatékos, továbbá az autista személyek számára is hozzáférhető.

A fogyatékosági támogatás tekintetében lényeges változás, hogy a támogatás jogosultjainak köre 2012 májusától kiterjesztésre került a kromoszóma-rendellenességgel élőkre is. Továbbá a fogyatékosági támogatás havi összege 2013. június 1-jétől 5,2 %-kal emelkedett, valamint 2014-től a nyugellátások évenkénti rendszeres emelésére vonatkozó szabályok szerint emelkedik.

Átalakult a megváltozott munkaképességű személyek ellátórendszere is, mely az ellátások átláthatóságának, egységességének biztosításával, és a foglalkozási rehabilitáció markánsabb érvényre juttatásával segíti az ellátásban részesülők helyzetének tartós javítását. Az átalakítás eredményeként a korábbi rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíj, a rendszeres szociális járadék

és az átmeneti járadék helyett egységesen biztosítási elvű ellátások (a rehabilitációs és a rokkantsági ellátás) jelentik a megváltozott munkaképességű személyek jövedelempótló ellátásait.

A fogyatékos gyermekeket nevelő családok esetében központi kérdés a szülők vagy más aktív korú családtagok munkaerő-piaci és társadalmi (re)integrációja, amiben meghatározó szerepet játszik a fogyatékos gyermekek nappali elhelyezése és fejlesztése. Az ilyen típusú ellátást biztosítani képes intézmények – mindenekelőtt a bölcsődék – kapacitásának fejlesztése tehát e tekintetben elsődleges kérdés.

6. Rehabilitáció

A komplex rehabilitáció sokrétűségéből adódó sajátosság, hogy az egyes szolgáltatási elemek az államigazgatás és az ellátórendszer szempontjából gyakran különböző ágazat felügyelete alatt álló, eltérő működési rendű szervezet kompetenciájába tartoznak, a kliens szempontjából azonban ez egyetlen összefüggő folyamatként jelenik meg. Kulcsfontosságú ezért, hogy az egyes szabályozási és szolgáltatási területek kialakítsák és működtessék azokat a kapcsolódási pontokat, melyek által egymással összehangoltan képesek tervezni, és biztosítani tudják a rehabilitációs lépések összefonódását, valódi folyamatosságát.

Ebben kiemelkedő jelentősége van a hatékony ágazatközi koordináció kialakításának, és az érintettek számára biztosított folyamatos tájékoztatásnak.

A bér- és költségtámogatáshoz kapcsolódó 2013. évi hazai pályázaton 324 szervezet 30 400 fő foglalkoztatására nyert támogatást, melyből 28 ezer fő után részesülnek a munkaadók tartós foglalkoztatási támogatásban és 2 400 fő esetében tranzit foglalkoztatásra vonatkozó támogatásban. A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal adatai alapján az ezen pályázat keretében befogadott létszámkeret 97% kihasználtságot mutat.

A Rehabilitációs kártyával 2013. augusztusban 19 347 fő foglalkoztatására került sor 5 124 cégben. A foglalkoztatási adatok azt mutatják, hogy minden hónapban bővül a foglalkoztatottak és a foglalkoztatók köre is. Fontos változás volt, hogy 2010. január 1-től a rehabilitációs hozzájárulás mértéke nagyságrendileg megemelkedett a korábbi összegekhez képest, aminek következtében megközelítőleg 25%-kal nőtt a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása. Az érintett szervezetek emellett 65 milliárd forintot fizettek be a központi költségvetésbe ezen a jogcímen, ami további jelentős kihasználható kapacitásokat jelez.

7. Hozzáférhetőség

A hozzáférhetőség terén az egyik legjellemzőbb jelenség, hogy – miközben rendkívüli volumenű források fordítódnak az utólagos akadálymentesítésre – az új épületek és szolgáltatások tervezése, illetve a meglévők átalakítása vagy átszervezése során a hozzáférhetőségi szempontok többnyire nem, vagy csak részlegesen érvényesülnek, így a probléma folyamatosan újratermeli önmagát. Az utólagos akadálymentesítés további támogatása mellett ezért súlyponti feladat e jelenség visszaszorítása.

A valódi hozzáférhetőség megteremtése az esetek jelentős részében olyan egyedi megoldásokat igényel, amelyek rendkívül nehezen szoríthatók jogszabályi keretei közé, az ezzel kapcsolatos jogi kötelezettségek rögzítése ugyanakkor elengedhetetlen. Szintén ebből adódó jellemző probléma a megvalósuló akadálymentesítési megoldások erősen eltérő színvonala, ami mind a használhatóság, mind pedig a költséghatékonyság szempontjából beavatkozást igényel. A hozzáférhetőség összetett követelményrendszerét tükröző, ugyanakkor ésszerű, a gyakorlatban jól használható szabályozási környezet fontos támasza lehet a megfelelő színvonalú hozzáférhetőségi beavatkozásoknak.

A hozzáférhetőség korszerű, komplex szemléletének legfőbb értéke, hogy kortól, nemtől, lakóhelytől és fogyatékoságtól függetlenül mindenki számára értelmezhető és értékelhető üzenetet hordoz. Ami ugyanis a fogyatékos ember számára nélkülözhetetlen, az mindenki más számára kényelmes, egyszerűbb vagy éppen biztonságosabb. Ez egyúttal a terület horizontalitását is jelzi: a hozzáférhetőség sikeres fejlesztése – a fogyatékoságügy sok más részterületéhez hasonlóan – elképzelhetetlen folyamatos és hatékony ágazatközi együttműködés nélkül.

II. ALAPELVEK

1. Prevenció

A fogyatékos személyeket érintő szabályozás kialakítása, kormányzati és más programok tervezése és végrehajtása, valamint minden egyéb tevékenység során minden szükséges lépést meg kell tenni a fogyatékos állapotot okozó balesetek, betegségek és más körülmények kialakulásának, továbbá a fogyatékos állapot rosszabbodásának megelőzése érdekében.

2. Önrendelkezés

A fogyatékos emberek nem jótékonykodás alanyai, hanem jogok birtokosai; önálló akarattal rendelkező autonóm, független személyek. Az állami, kormányzati cselekvéseknek ezért mindenekelőtt azt kell előmozdítaniuk, hogy az intézményrendszer és a társadalom közreműködése ne a fogyatékos emberek helyett történő döntésekre és tevékenységekre irányuljon, hanem arra, hogy a fogyatékos személyek ezeket maguk gyakorolhassák emberi méltóságuk megőrzése mellett. Az önrendelkezés elvét a vélemény szabad kialakítása, az önálló döntés meghozatala és kinyilvánítása, valamint az ennek megfelelő cselekvés tekintetében is érvényre kell juttatni.

3. Teljes és hatékony társadalmi részvétel

A fogyatékos személyeket érintő valamennyi államigazgatási intézkedés alapvető értéke és célja kell hogy legyen annak biztosítása, hogy a fogyatékos emberek életútjuk minden szakaszában és minden területén másokkal azonos alapon élhessenek politikai, gazdasági és szociális jogaikkal a többség által igénybevett intézmények, szolgáltatások és ellátások által, közösségeik aktív, látható polgáraiként.

4. Egyetemes tervezés

Az egyes jogalkotási, tervezési és szolgáltatásfejlesztési lépések során minden esetben az egyetemes tervezés elvének szem előtt tartásával kell eljárni, amely a termékek, az épített környezet, a különböző ellátások és szolgáltatások oly módon történő tervezését jelenti, hogy azok eleve minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek utólagos adaptálás vagy speciális tervezés szükségessége nélkül.

5. Semmit rólunk nélkülünk

A fogyatékos személyeket (is) érintő jogszabályok, programok tervezése és végrehajtása során biztosítani kell annak érdemi lehetőségét, hogy a fogyatékos személyek saját jogon vagy a maguk választotta képviselőik útján véleményt nyilvánítsanak az adott állami, kormányzati cselekvés tartalmáról.

6. Hátrányos megkülönböztetés tilalma, indokolt előnyben részesítés

A fogyatékos személyeket érintő döntések előkészítése, jogszabályok, szakpolitikák, programok tervezése, megalkotása és végrehajtása során különös hangsúllyal szükséges figyelembe venni a hátrányos megkülönböztetés törvényi tilalmát, továbbá – tekintettel arra, hogy a fogyatékos személyek az őket másokkal azonos alapon megillető jogaikkal állapotukból fakadóan sok esetben kevésbé tudnak élni – indokolt esetben biztosítani kell számukra az arányos és méltányos előnyben részesítés lehetőségét.

7. Szubszidiaritás

A fogyatékos személyeket érintő ellátásokat és szolgáltatásokat oly módon kell szervezni, hogy azok mind területileg, mind pedig az ügyintézés és a döntéshozatal szervezeti szintjeit tekintve az érintett személyekhez a lehető legközelebb, a rájuk háruló ügyintézési, adminisztratív terhek minimalizálása mellett nyújtsanak hatékony támogatást.

8. Ésszerű alkalmazkodás

A fogyatékos személyeket érintő döntések előkészítése, jogszabályok, szakpolitikák, programok tervezése, megalkotása és végrehajtása során minden esetben az ésszerű alkalmazkodás elvének megfelelően kell eljárni, amely minden olyan – az egyén szükségleteihez igazodó – elengedhetetlen és megfelelő módosítást és változtatást jelent, amely nem jelent aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükséges, hogy biztosítsa a fogyatékos személyek alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását.

III. BEAVATKOZÁSI TERÜLETEK, TEMATIKUS CÉLOK

1. A fogyatékos emberek társadalmi inklúzióját támogató szakmai fejlesztések

A hazánkban élő fogyatékos emberek különféle szükségleteiről ma is kevés és pontatlan információval rendelkezünk, amely meggátolja a célcsoportra szabott intézkedések, ágazati kezdeményezések megtervezését és megvalósítását. A Program fontos célkitűzése, hogy a 2011. évi Népszámlálás adatait kiegészítve további adatgyűjtések és kutatások történjenek ezeknek a fejlesztéseknek a támogatására.

A fogyatékos személyek társadalmi inklúziója érdekében – a fent megjelölt kutatások eredményeire is támaszkodva – országos szemléletformáló programok indítására van szükség.

Különös jelentőséggel bír az olyan korábbi határterületek, fogyatékosági csoportok – egyebek mellett a pszichoszociális fogyatékossgal vagy a ritka betegséggel élő személyek – helyzetének feltárása, akik a Fot. fogyatékos személy definíciójának módosulása nyomán kerültek a fogyatékossgügyi szakpolitika látóterébe. A helyzetfeltárára építve stratégiák és szolgáltatások kidolgozása szükséges.

A fogyatékossgügyi szakmai, civil és érdekvédelmi szervezetekkel együttműködve folyamatosan figyelemmel kell kísérni a fogyatékossgügy egyes részterületein készülő stratégiai jellegű szakmai dokumentumokat, és meg kell vizsgálni az azokban foglaltak beépíthetőségét a kormányzati intézkedési tervekbe.

2. Egészségügy

2.1. Korai felismerés, diagnosztika

Az előttünk álló évek kiemelt feladata a korai intervenció folyamatát alkotó egyes részterületek – így különösen a korai felismerés, a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, oktatás és gondozás (a továbbiakban: korai fejlesztés), illetve a fogyatékos személy családját érintő ellátások és szolgáltatások – összekapcsolása és összehangolása.

A koragyermekkorai intervenció a prevenciótól, a szűrés szakaszától, a probléma felismerésétől és jelzésétől kezdve diagnózis felállításán át magába foglalja a különböző terápiás, illetve a gyógypedagógiai fejlesztő és tanácsadó tevékenységet is. Az egyénre szabott, célirányos speciális segítségnyújtás a gyermek személyes fejlődése, a család saját kompetenciájának megerősítése, a család és a gyermek szociális befogadása érdekében történik.

A fogyatékossg korai felismerésének meghatározó szerepe van a személy életminősége szempontjából, hiszen a fogyatékos személy által elérhető személyre szabott fejlesztések, szolgáltatások, ellátások beindításának alapfeltétele a fogyatékossg minél előbbi szakszerű megállapítása. Ennek különös jelentősége van a fogyatékos gyermekek esetében, akiknél a hatékony korai intervenció nemcsak a gyorsan és pontosan felállított diagnózist, hanem az egészségügyi, a szociális és a korai fejlesztést végző köznevelési ágazat összehangolt tevékenységét

követeli meg. A Programmal érintett időszak fontos célkitűzése ezért a korai egészségügyi diagnózis felállításához szükséges személyi és tárgyi feltételek megteremtése, az ehhez kapcsolódó szakmai protokollok fejlesztése, illetve a korai felismerés és a korai fejlesztés ellátórendszere – jelenleg hiányzó – kapcsolódási pontjainak megteremtése.

A korai diagnózis felállításának és a megfelelő fejlesztések megkezdésének egyik legfőbb gátját jelenleg az információhiány és az ebből adódó rendkívül szövevényes betegút képezi. Kiemelt prioritás ezért olyan fejlesztések elindítása, amelyek az ellátórendszer minden releváns pontján hozzáférhetővé teszik az egyes fogyatékosokkal és az elérhető szolgáltatásokkal kapcsolatos ismereteket, információkat, adatokat mind a szakemberek, mind pedig a fogyatékos személyek és családtagjaik számára. Ehhez szorosan kapcsolódó cél az egyszerű, az érintettek által könnyen átlátható betegút kialakítása. A rendszerben azonosítható hiányosságok kiküszöbölésére törekedve több olyan tényező meghatározása szükséges, amely a továbbküldési utak, a jelzési utak, és a teendők pontos meghatározásával egy működőképes gyerekút alapjául szolgál. A hatékony gyermekút működésének feltétele továbbá egy hálózatos felépítésű intézményrendszer kiépítése, valamint egy integrált adatgyűjtési, adatkezelési, illetve egységes informatikai rendszer kialakítása.

2.2. Alap- és szakellátások

Az egyes egészségügyi ellátások biztosítása során ugyancsak alapvető probléma a **minőségi ellátásokról szóló megfelelő tájékoztatás, valamint az adott fogyatékosághoz igazodó, akadálymentes, közérthető információk hiánya.** Az 2.1. pontban megjelölt fejlesztési irányokhoz kapcsolódóan ezért szükséges a betegutat folyamatosan kísérő – **szükség esetén jelnyelvi tolmács, kommunikációs, illetve személyi segítő, vagy más külső segítség igénybevétele is lehetővé tevő – információs és tájékoztatási rendszer kialakítása.**

A pszichoszociális fogyatékosággal élő emberek megfelelő ellátása érdekében fejleszteni szükséges a területileg egyenletes, a fogyatékoság sajátosságaihoz igazodó módon szervezett **pszichiátriai ellátást.**

A fogyatékos gyermekek és felnőttek – különös tekintettel az autizmussal élőkre – egészségügyi ellátása a fogyatékoság sajátosságaiból adódóan sok esetben önálló, egységes protokollokat igényel. Ezek kidolgozása és gyakorlatba építése a Program által felölelt időszak feladata.

A járóbeteg-ellátás terén, a közlekedési képességükben korlátozott személyek akadálymentes betegszállításának nehézségei hangsúlyosan jelentkeznek. Ezért egységes, országosan alkalmazható rendszer és eszköztár létrehozására van szükség.

Az egészségügyi és a szociális ágazat együttműködésével át kell tekinteni a fogyatékosággal járó vagy fogyatékoságot okozó betegségekkel érintett személyek kezelésével, ellátásával, gondozásával kapcsolatos stratégiai feladatokat.

2.3. **Támogató technológiai eszközök**

A gyógyászati segédeszközökhöz és az életvitelt segítő eszközökhöz (a továbbiakban együtt: **támogató technológiai eszközök**) való hozzájárulás és a forgalmazásuk rendszerének teljes áttekintése a Program egyik legfőbb célkitűzése. A felülvizsgálat során egyebek mellett meg kell vizsgálni a széles körű kölcsönzési rendszer kialakításának, az új, korszerű támogató technológiai eszközök támogatásának, illetve az eszközökhöz kapcsolódó szolgáltatásokkal való összhang megteremtésének lehetőségeit. A felülvizsgálat során fontos szempont, hogy a gyógyászati segédeszközök és az **életvitelt segítő eszközök** definíciói egyértelműek és egymástól világosan elhatároltak legyenek, valamint támogatásuk is egymástól elkülöníthető legyen. A gyógyászati segédeszközök támogatási rendszerének fejlesztésekor kiemelt stratégiai cél – a mindenkor elérhető nemzetközi és hazai szabványok alkalmazásával – a minőségi ellátás biztosítása.

3. Korai fejlesztés, oktatás, képzés

3.1. *Korai fejlesztés*

A korai fejlesztés megkezdésének eredményessége a sajátos nevelési igényű gyermek életkorának előrehaladásával drasztikusan csökken. A 2.1. pontban foglaltakkal összhangban ezért elsődleges célkitűzés, hogy az idejében felismert, diagnózissal rendelkező sajátos nevelési igényű gyermekek a lehető legkorábban a korai fejlesztés rendszerébe kerüljenek. Ennek érdekében kiemelt feladat a **korai intervenció egészségügyi, szociális, illetve köznevelési feladatainak világos elhatárolása, ugyanakkor az ezek közötti kapcsolat és összhang megteremtése, különös tekintettel a közelmúltban átalakult szakszolgálati rendszer sajátosságaira.**

A területileg egyenlő minőségű, hatékony ellátás érdekében egységes eljárásrend és átlátható kliensút kidolgozására, illetve a korai intervencióhoz való hozzáférés bővítésére, a területen dolgozó humán erőforrás fejlesztésére, a lefedettség növelésére van szükség.

3.2. *Köznevelés*

A köznevelés előttünk álló éveinek egyik legfőbb feladata az integrációtól az inklúzió felé való érdemi elmozdulás elősegítése. Ennek keretében szükséges az integrációnál magasabb szervezeti fokot igénylő inkluzív oktatás infrastrukturális, módszertani és oktatásszervezési feltételeinek megteremtése, valamint a kapcsolódó humán erőforrás fejlesztése a köznevelés minden szintjén, többek között az utazó gyógypedagógusi hálózatok fejlesztése révén.

A sajátos nevelési igény sokszínűségére és a gyógypedagógia folyamatos fejlődésére tekintettel fejleszteni szükséges a szakértői bizottsági tevékenységes végző szakemberek szakmai kompetenciáját. Ennek keretében meg kell teremteni a bizottságokban dolgozó szakemberek folyamatos szakmai fejlődésének, továbbképzésének szervezeti kereteit, továbbá bővíteni szükséges a vizsgálatok során alkalmazott tesztek, vizsgálati módszerek és eszközök körét. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján erre különösen nagy szükség van a képességekben megjelenő, illetve a környezeti hátrányok okozta elmaradások világos elkülönítése érdekében.

A sajátos nevelési igényű gyermeket nevelő szülők esetében különös jelentőséggel bír a pedagógiai szakszolgálati intézmények által nyújtott megfelelő színvonalú ellátás, különös tekintettel a nevelési, továbbá a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati tevékenységekre, ezért fontos feladat az ezekhez való hozzáférés bővítése.

A megfelelő színvonalú korai fejlesztés, valamint a szülők munkaerő-piaci reintegrációja érdekében elengedhetetlen további férőhelyek biztosítása a sajátos nevelési igényű gyermekek napközbeni elhelyezésére, fejlesztésére, ellátására.

A gyermekkorban megtapasztalt személyes élmények, találkozások alapjaiban határozzák meg a felnőtt személy fogyatékos emberekhez való viszonyát. A társadalmi szemléletformálás e formái ezért különösen hatékonyak az óvodás- és iskoláskorú gyermekek körében, akik a köznevelés rendszerében koncentráltan szólíthatók meg. Erre építve fejleszteni szükséges a köznevelési intézményekben bonyolított, hiteles érintett személyekkel való találkozásokra, a velük való közös élményekre épülő, az emberi jogi megközelítést erősítő szemléletformáló programokat.

Ahogy más ellátórendszerek esetében, a köznevelés terén is komoly problémát jelent az információk hiánya – többek között – a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését, napközbeni ellátását, fejlesztését végző köznevelési intézmények elérhetőségéről, férőhelyeiről, pontos tevékenységéről. Fontos feladat ezért olyan fejlesztések indítása, amelyek az ezekkel kapcsolatos naprakész információkat a szülőkhöz és a többségi intézmények szakembereihez lehető legközelebb álló ellátási szinten, egyszerűen teszik hozzáférhetővé.

Fontos feladat a középfokú oktatás széles spektrumon történő elérhetővé és választható lehetőséggé tétele a sajátos nevelési igényű fiatalok számára, különös tekintettel az érettségit adó gimnáziumi és szakközépiskolai oktatási szintekre.

3.3. Szakképzés, felnőttképzés

A sajátos nevelési igényű fiatalok munkaerő-piaci helyzetének javítása érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani az általuk is elérhető szakképzésekre, az ezeket bonyolító - az együttoktatást vállaló - szakiskolákra, illetve a képzéseket elvégzett tanulók utókövetésére. Ennek keretében mindenképp szükséges az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképzések több szempontot is figyelembe vevő felülvizsgálata – kiemelt figyelmet szentelve a munkaerő-piaci igényekre és trendekre – és ennek alapján módosítások, illetve új szakképzések kidolgozása annak érdekében, hogy bővüljön a sajátos nevelési igényű fiatalok által is elérhető képzések köre.

Hangsúlyt kell fektetni a speciális szakiskolák infrastrukturális feltételeinek fejlesztésére, illetve annak ösztönzésére, hogy a szakiskolákba minél több fiatal, felkészült pedagógus szakember kerülhessen.

Fontos cél a gazdálkodó szervezetek érdekeltté tétele a sajátos nevelési igényű tanulók gyakorlati képzésének folytatásában és a szakiskolákban, speciális szakiskolákban végzett fiatalok továbbfoglalkoztatásában.

Indokolttá vált a szakmai képzések - különös tekintettel a szociális szakmai képzésekre - áttekintése és esetleges módosítása annak érdekében, hogy az e szempontból releváns képzésekben nagyobb hangsúllyal jelenjenek meg a fogyatékossgal kapcsolatos korszerű ismeretek.

3.4. Felsőoktatás

A felsőoktatás tekintetében súlyponti cél, hogy a fogyatékossgügyi, hozzáférhetőségi, rehabilitációs ismeretek ne kizárólag egy szűk szakmai réteg birtokában legyenek, hanem a releváns alapképzések részeként horizontálisan épüljenek be az adott szakterület valamennyi képviselőjének tudásába. Ennek elérése érdekében elsődleges feladat a fenti ismereteket tartalmazó, már kidolgozott képzések, tantárgyak, modulok minél szélesebb körű beépítése az egyes alapképzésekbe, illetve további képzési programok kidolgozása.

A felsőoktatás képzési kínálatában fontos megjeleníteni a fogyatékos emberek társadalmi inklúziójával kapcsolatos – ma még hiányterületet jelentő – képzési elemeket.

A magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényben szereplő határidő szem előtt tartásával meg kell teremteni a bilingvális oktatási módszer bevezetésének személyi feltételeit, illetve gondoskodni kell az igényekhez igazodó folyamatos utánpótlás biztosításáról.

A fogyatékos fiatalok számára jelenleg nem pusztán a felsőoktatás rendszerébe való bekerülés, hanem az ottani kötelezettségek teljesítése is sok esetben jelentős nehézségekbe ütközik. A fogyatékos fiatalok felsőoktatásban való részvételének elősegítése érdekében komplex szolgáltatásokat kell kidolgozni és bevezetni. Ezek fő célja, hogy a felsőoktatásban tanuló fogyatékos fiatalok felkészülését, hozzáférhető tananyagokhoz való hozzájutását, valamint az oktatás minden formájához, továbbá az egyetemi élet részét képező programokhoz másokkal azonos alapon történő hozzáférést támogassák.

3.5. Életpálya

A fogyatékos személyek életét befolyásoló hosszabb távú – oktatásukról-nevelésükről, képzésükről, munkavállalásukról, lakóhelyük megválasztásáról szóló – döntéseik meghozatala helyzetükből adódóan fokozott tervezettséget igényel, amelyben kiemelkedő szerepe lehet a különböző szakszerű tanácsadások rendszerének. A sikeres munkaerő-piaci elhelyezkedés előkészítése érdekében fejleszteni szükséges a szakszolgálati rendszerben biztosított továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadáshoz való hozzáférést.

Nemzetközi jó gyakorlatokat is alapul véve ki kell alakítani az élethosszig tartó tanulás, a kompetenciafejlesztés és a tehetség gondozás fogyatékos emberek számára is elérhető formáit.

4. Foglalkoztatás

A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása terén minden esetben elsődleges cél a minél nagyobb arányú nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedés. Ebben kulcsfontosságú a foglalkoztatók és a munkavállalók közötti kapcsolat megteremtése, mindkét oldal megfelelő felkészítése, ösztönzése az ilyen típusú foglalkoztatásra, illetve munkavállalásra. Ennek megfelelően kiemelt feladat a munkaerő-piaci kereslet-kínálat felmérése, illetve az egyes – köztük az alternatív – munkaerő-piaci szolgáltatások, illetve az e szolgáltatásokat nyújtó szervezetek hálózatának fejlesztése.

Az elvárt minőségű munka elvégzése a fogyatékos személyek esetében sok esetben egyéni munkarendet és munkakörnyezetet igényel. Ezért különösen fontos az atipikus foglalkoztatási formák elterjesztése; a távmunka, részmunkaidő egyes lehetőségeinek támogatása; illetve a munkáltatók ilyen irányú érzékenyítése, felkészítése.

Támogatni szükséges az elhelyezkedést segítő speciális eszközök beszerzését, illetve – elsősorban a támogató szolgálatok fejlesztése útján – az akadálymentes munkába jutás lehetőségeit.

Folyamatos, célzott tevékenységgel, hosszú távú partnerségek kialakításával szükséges támogatni a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek által előállított termékek piacra jutását.

Foglalkoztatást elősegítő programok és munkahelyteremtő támogatások útján ösztönözni kell a munkáltatókat a fogyatékos személyek nyílt munkaerőpiacon való foglalkoztatására, bővíteni szükséges a támogatott foglalkoztatási lehetőségek körét, illetve meg kell vizsgálni a fogyatékos személyek foglalkoztatását elősegítő támogatási rendszer további bővítésének lehetőségeit.

A foglalkoztatási, az oktatási és a szociális ágazat érdemi együttműködése útján biztosítani kell a fogyatékos személyek foglalkoztatási, képzettségi helyzetének javítását célzó pályázati rendszer különböző programjainak összehangolását, egymásra épülését, a különböző célcsoportok igényeivel való összeegyeztetését.

A megváltozott munkaképességű, fogyatékos munkavállalók komplex rehabilitációjának mentorálása, a munkába helyezés és a munka megtartásának támogatása speciális szakértelmet kíván. Ezért kiemelt cél a végzettség munkaköri feltételként történő jogszabályi rögzítése. A szakterületen dolgozók számára releváns szakirányú továbbképzésekben való részvétel támogatása jelenthet minőségi előrelépést.

5. Szociális szolgáltatások és ellátások

A tervezési ciklusban a legfontosabb célkitűzés a szociális alapszolgáltatások továbbfejlesztése, megerősítése; ide értve a többség számára helyben, a lakóhelyen nyújtott szolgáltatások teljes körű elérhetőségét; a speciális gyermekjóléti és szociális alapszolgáltatások kapacitásbővítését.

5.1. Fogyatékos személyeknek nyújtott szociális szolgáltatások

A tartós ápolásra-gondozásra szorulóknak otthoni környezetben való ellátása mind az egyén, mind pedig a társadalom számára kedvezőbb, mint az intézményi ellátás, ezért esetükben elsődleges cél az otthonmaradást elősegítő szolgáltatási környezet kialakítása. Ennek érdekében szükséges az ilyen típusú szolgáltatások, ellátások területi lefedettségének felülvizsgálata, a fogyatékos személyeket támogató szociális szolgáltatások egyenletes bővítése, racionalizálása, a helyi ellátórendszerek fejlesztése.

Emellett növelni kell a fogyatékos személyek számára **nappali ellátást biztosító intézmények kapacitását, továbbá erősíteni kell az alapszolgáltatások közötti** – különösen a támogató szolgálattal való – együttműködést a hálózatszerű működés erősítése érdekében. Kiemelt helyet kell kapniuk a személyi segítség különböző formáinak is, amelyek az önrendelkező, független, önálló életvitel elérését segítik. Ehhez biztosítani kell szociális szakemberek képzését is.

A fogyatékos gyermeket vagy felnőttet nevelő, ápoló hozzátartozók kiegészének megelőzése, illetve társadalmi és munkaerő-piaci (re)integrációja érdekében fontos célkitűzés a fogyatékos személy otthonában nyújtott időszakos felügyeletet és segítségnyújtást biztosító szolgáltatások fejlesztése, bővítése.

A fogyatékos személyek demográfiai összetételére jellemző, hogy közöttük jelentősebb számban vannak időskorúak, ezért ágazatközi együttműködések útján szükséges áttekinteni az időskorú fogyatékos személyek ápolásával, gondozásával kapcsolatos stratégiai feladatokat.

5.2. *Támogató szolgálatok*

Az utóbbi időszak megfigyelhető tendenciája, hogy a támogató szolgálatok a gyakorlatban az ellátott fogyatékosági csoportok tekintetében specializálódnak, ami egyenlenné teszi a szolgáltatáshoz való hozzáférhetőséget. E téren ezért fontos fejlesztési cél az eddigi hiányterületek bekapcsolása, illetve a támogató szolgálatok kapacitásának növelése, infrastruktúrájának fejlesztése.

A támogató szolgálatok hatékony működése mellett fontos szerepet játszhat a fogyatékos, megváltozott munkaképességű személyek aktivitásában is, ezért fontos cél a szolgálatok munkaerő-piaci elhelyezkedést elősegítő tevékenységének megerősítése.

6. **Komplex rehabilitáció**

6.1. *Diagnózis, minősítés*

A komplex rehabilitáció alapfeltétele az idejében és szakszerűen felállított diagnózis, a valós helyzetnek megfelelő, pontos minősítés. Miután ugyanazon diagnózis mellett a megmaradt és fejleszhető képességek és funkciók jelentősen eltérhetnek, a pontos minősítés érdekében meg kell teremteni a Funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása (FNO) gyakorlati alkalmazásának jogszabályi és tárgyi feltételeit a rehabilitációs intézményekben és az egészségügyi ellátórendszerben, továbbá fejleszteni szükséges a felnőttkorban fogyatékosá vált személyek diagnosztikáját végző szakemberek szakmai kompetenciáját, megfelelő és folyamatos képzéseket,

továbbképzéseket biztosítva számukra. Ennek során kiemelt figyelmet szükséges fordítani a meglévő hiányterületekre.

Miután a megváltozott munkaképességű személyek számára nincs lehetőség támogató szolgáltatás igénybevételére, az érintettek speciális szükségletei miatt szükséges annak áttekintése, hogy a személyi segítők miként vonhatók be a komplex minősítés folyamatába.

6.2. *A rehabilitáció egyes területeinek fejlesztése*

A különféle igényű fogyatékos csoportok számára hozzáférhető elemi rehabilitációs ellátás stabilizálása és fejlesztése érdekében jogi szabályozást szükséges alkotni a szolgáltatás működtetésétől, személyi és tárgyi feltételeiről.

A fogyatékos személyek munkaerő-piaci integrációja terén kulcsszerepet játszanak az egyes alternatív munkaerő-piaci szolgáltatók, ezért fontos cél területi lefedettségük bővítése, az általuk nyújtott szolgáltatások fejlesztése.

6.3. *Koordináció*

A komplex rehabilitáció rendszere nem képzelhető el az egyes – mindenekelőtt az egészségügyi, az elemi és a foglalkozási – rehabilitációs területek hatékony összekapcsolása nélkül. E téren ezért a Program által felölelt időszak legfőbb feladata e kapcsolódási pontok megteremtése, és annak biztosítása, hogy az egyes rehabilitációs szakaszok az érintett személy számára egységes beteg- és kliensúttá álljanak össze.

Ennek támogatására az egész életutat átölelő rehabilitációs adatbázis megalkotása is szükséges, amely lehetővé teszi a fogyatékos személyek utókövetését és szükség szerinti támogatását.

A komplex rehabilitáció terén ugyancsak komoly problémát jelent a naprakész információk hiánya, ezért szükséges egy olyan központi információtár létrehozása, amely egy felületen teszi elérhetővé a komplex rehabilitáció folyamatával kapcsolatos ismereteket, illetve tartalmazza az érintett szakmai, civil és egyéb szervezetek elérhetőségeit.

7. Önrendelkezés, önálló életvitel

7.1. *Támogatott döntéshozatal*

A támogatott döntéshozatal intézménye az érintett fogyatékos személyek életét alapvetően befolyásoló új elemként jelent meg a magyar jogrendben, ezért az érintett ágazatok és szakterületek együttműködésével a jogintézmény hatályosulásának fokozott figyelemmel kísérésére, az ezzel kapcsolatban kialakuló bírói és hatósági joggyakorlat rendszeres áttekintésére van szükség. Ehhez kapcsolódóan fontos cél a támogatók, támogatottak, illetve a bírók és az érintett hatóságok

szakembereinek – az érintett érdekvédelmi szereplők bevonásával történő – megfelelő felkészítését szolgáló rendszer kialakítása is.

7.2. Lakhatás

A fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét.

Az erről szóló kormányzati stratégia alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával.

Az otthonmaradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékosági formák – számbavétele mellett.

8. Fogyatékos személyek és családjaik

A fogyatékos személyek és családjaik a fogyatékos megállapításakor összetett problémákkal néznek szembe, amelyek közül az egyik legsúlyosabb a megfelelő tájékoztatás, az információ hiánya. Kiemelt figyelmet szükséges fordítani ezért arra, hogy a szülők, hozzátartozók területi és egyéb különbségektől függetlenül átfogó, egységes, a megállapított fogyatékosághoz illeszkedő tájékoztatásban részesüljenek a további betegútról és kliensútról, az elérhető szolgáltatási lehetőségekről. Olyan információs, tájékoztatási rendszer kiépítésére van szükség, amely a diagnózis megszületésekor, majd a betegút és a kliensút teljes ideje alatt folyamatosan képes biztosítani a megfelelő tájékoztatást.

Ezzel szoros összefüggésben elérhetővé kell tenni olyan mentálhigiénés szolgáltatásokat, amelyek a fogyatékos megállapításakor a hozzátartozók, valamint az érintett fogyatékos személy lelki stabilitásának megőrzését, megküzdési stratégiáik kialakítását, a családban betöltött új szerepük elfogadását, és ezáltal a család egyben maradását segítik. A későbbi időszakban emellett olyan szolgáltatásokat is biztosítani kell, amelyek a családtagok kiegészének megelőzését, leterheltségének csökkentését, testi-lelki rekreációját szolgálják.

A fogyatékos személyt nevelő, támogató hozzátartozók – a családtagért érzett felelősség miatt – gyakran a munkahelyük elvesztése árán is vállalkoznak a fogyatékos személy segítésére. Ennek következtében a család jövedelme drasztikusan csökken, életszínvonala romlik. Ezért a

hozzátartozók munkaerő-piaci reintegrációja érdekében különösen fontos a munkáltatók ösztönzése arra, hogy a fogyatékos személyt nevelő, támogató munkavállalókat speciális intézkedésekkel – például részmunkaidős foglalkoztatással, otthoni munkavégzéssel vagy rugalmas munkaidővel – segítsék munkájuk és az otthoni teendők összeegyeztetésében.

9. Közlekedés

A közlekedés különböző formáinak akadálymentessége a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés és a munkaerőpiacon való aktív szerepvállalás tekintetében is elsődleges tényező. Ezért – az ésszerű alkalmazkodás elvének szem előtt tartásával – hosszú távú, országos koncepciót szükséges alkotni a helyi és helyközi viszonylatokban közlekedő járatok hozzáférhetőségének fejlesztéséről, amely a járművek akadálymentességén túl hangsúlyosan **kitér az utasforgalmi létesítményekre, illetve a hozzáférhetőséget elősegítő szolgáltatásszervezési lépésekre** is.

A fenti célok támogatása érdekében szükséges továbbá a **közlekedés hozzáférhetőségét** érintő nemzetközi egyezményekből, valamint uniós normákból adódó szabályozók felülvizsgálata, esetleges módosítása, kiegészítése, valamint a közlekedési területen dolgozók részére képzések, szemléletformálást elősegítő programok indítása.

A fogyatékos, megváltozott munkaképességű személyek önálló életvitelének és munkaerőpiaci integrációjának elősegítése érdekében fejleszteni szükséges a szállító szolgálatok országos hálózatát, ezen belül át kell tekinteni a speciális személyszállítási megoldások fejlesztésének, támogatásának lehetőségeit.

10. Sport, kultúra, turizmus

A szabadidősport tekintetében a legnagyobb problémát a létesítmények hozzáférhetőségének hiánya jelenti, ezért e téren elsődleges cél a szabadidős testmozgás infrastrukturális kereteihez való hozzáférés fejlesztése. Ez magában foglalja a közösségi tereken, parkokban, játszótereken elhelyezett eszközöket, pályákat, illetve a sportlétesítményeket is. Fontos fejlesztési irány továbbá az integrált sportegyesületek fejlesztése.

A fogyatékos személyek versenysportja terén – a nemzetközi trendeket is alapul véve – előtérbe kell helyezni a sportolók edzés- és versenyszervezésének a sportági integrációját. Felkészülést segítő sportösztöndíjakkal, a meglévő jutalmazási rendszer fenntartásával, illetve sportszakmai műhelyek támogatásával ösztönözni kell a fogyatékos személyek hazai és nemzetközi versenysportjának fejlődését, bővíteni kell a rendelkezésre álló speciális sporteszközök körét. A cél elérése érdekében a sportegészségügyi hálózatot alkalmassá kell tenni a sportoló fogyatékos személyek sportorvosi ellátására.

A fogyatékos személyek esetében a sport – a fentiekén túl – sok esetben rehabilitációs célokat is szolgál, ezért külön figyelmet szükséges fordítani a terápiás, rehabilitációs jellegű sportoktatás és az ilyen jellegű sporttevékenységek elérhetőségének fejlesztésére.

A fogyatékos személyek kulturális javakhoz és művészeti tevékenységekhez való hozzáférése terén fontos fejlesztési irány az amatőr, öntevékeny művészeti közösségekben való részvétel elősegítése, a nem formális és informális tanulási alkalmakon, kreatív foglalkozásokon, drámapedagógiai és az egész életen át tartó tanulásban való részvétel növelése (beleértve az e-learninget, a közösségi művelődési lehetőségeket és a távoktatást), illetve a közgyűjtemények és a közművelődési intézmények tartalom- és szolgáltatásfejlesztése, különös figyelemmel az épületek és szolgáltatások, valamint az elektronikus és fizikai állományok hozzáférhetőségére. Ezen célok megvalósulása az egész társadalomban erősíti a toleranciát és növeli a rászorulókkal szembeni érzékenységet.

A turizmus terén elsődleges problémának tekinthető, hogy a szolgáltatók nem ismerték fel a fogyatékos emberek turisztikai potenciálját, illetve hogy gyakran nehezen tudják kezelni a fogyatékos emberek sajátos igényeinek kiszolgálását, ezért az értékesítési akciók e vendégkör felé nem kellően aktívak. Fontos tehát a meglévő turisztikai keresletfelmérések frissítése, illetve a turisztikai szakmán belüli terjesztése, továbbá a szolgáltatók és az üzemeltetésben résztvevő személyzet képzése, érzékenyítése.

E téren különösen nagy hangsúlyt szükséges fordítani az egyetemes tervezés elvének érvényesítésére, ami magában foglalja az esztétikus, és így az ép ügyfelek körében is jó hatékonysággal értékesíthető akadálymentes szálláshelyek kialakítását, továbbá a megfelelő szolgáltatásszervezési lépéseket. Utóbbi szempontjából hangsúlyos cél a fogyatékos személyeknek szóló turisztikai programcsomagok működtetésének ösztönzése, amelyek a szálláshelyek és az azok környékén fellelhető turisztikai attrakciók hozzáférhetőségét komplexen célozzák, különös tekintettel arra, hogy az érintett személy az adott szolgáltatást családtagjaival, barátaival közösen vehesse igénybe. Ugyancsak nagy jelentőségű az egyes desztinációkról és szálláshelyekről szóló hozzáférhető honlapok és akadálymentes elektronikus szolgáltatások fejlesztése a fogyatékos emberek aktív bevonásával.

11. Többszörösen veszélyeztetett csoportok

11.1. *Fogyatékos nők*

Programokat szükséges indítani a fogyatékos nők jelenlegi társadalmi helyzetének feltérképezése, a kirekesztődés okainak feltárása érdekében, melyek alapján hátránykezelő stratégia és komplex szolgáltatások kidolgozására kerülhet sor.

11.2. *Fogyatékos gyermekek*

A gyermekvédelmi gondoskodásba vett gyermekek között a nevelőszülőkhöz kerülő fogyatékos gyermekek arányának emelkedése nagy mértékben függ a fogyatékoságokkal kapcsolatos ismeretektől, illetve az ezek hiányából adódó esetleges félelmektől, előítéletektől. Ezért elő kell segíteni a gyermekvédelmi gondoskodásban fogyatékos gyermekeket gondozó nevelőszülők mentálhigiénés, illetve pszichológiai támogatásának biztosítását a gyermekek ellátása, nevelése során jelentkező problémák komplex kezelése érdekében.

11.3. **Többszörös fogyatékossgal élő emberek**

A többszörös fogyatékossgal élő emberek (így például a súlyosan és halmozottan sérült emberek, illetve a fogyatékossgal mellett beilleszkedést nehezítő viselkedési problémával élő emberek) és családjaik helyzetéről, speciális igényeiről kevés információval rendelkezünk; így fontos lenne olyan tényalapú szakpolitikai stratégiák kialakítása és megvalósítása, melyek ezeknek az embereknek a komplex rehabilitációját segíthetik elő.

12. **Hozzáférhetőség**

A hozzáférhetőséget érintő infrastrukturális és egyéb fejlesztések során továbbra is alapelvként szükséges kezelni a komplex akadálymentességet, amely a fizikai és infokommunikációs elemek mellett magában foglalja a valódi hozzáférhetőséget biztosító szolgáltatásszervezési lépéseket is.

Annak elkerülése érdekében, hogy az épületek és szolgáltatások utólagos akadálymentesítése rendkívüli anyagi forrásokat, energiát és időt vonjon el az államtól és a szolgáltatóktól, mindenekelőtt az egyetemes tervezés elvének elterjesztésére és érvényre juttatására van szükség a szabályozás, a tervezés és a végrehajtás minden fázisában.

Elengedhetetlen feladat emellett a hozzáférhetőség lehető legszélesebb spektrumát átfogó, ugyanakkor az egyedi körülményekhez való alkalmazkodást lehetővé tevő, rugalmas szabályozási környezet kialakítása. Ehhez kapcsolódó cél olyan információs és szolgáltató rendszer létrehozása, amely a hozzáférhetőséggel kapcsolatos felmérések adatainak tárolásával, értékelésével, bővítésével, a jó gyakorlatok összegyűjtésével és bemutatásával, továbbá műszaki és szolgáltatásszervezési tanácsadással segíti az akadálymentesítési kötelezettséggel érintett szervezeteket, és ezzel a hozzáférhetőség színvonalának emelkedését.

A kommunikációs hozzáférhetőség terén elsődleges fejlesztési irány az eddigi hiányterületek – egyebek mellett az autista, beszéd fogyatékos és más, kommunikációjukban súlyosan akadályozott személyek számára nyújtott szolgáltatások – integrálása a meglévő kommunikációs szolgáltatások rendszerébe.

A digitális írástudás folyamatos terjedésével egyre nagyobb jelentőséggel bír a webes és egyéb elektronikus szolgáltatások hozzáférhetősége. Kiemelt stratégiai cél, hogy – a mindenkor elérhető nemzetközi és hazai szabványok, szabályozók figyelembevételével – az információk, a kommunikáció, valamint a köz- és egyéb szolgáltatások minél szélesebb köre legyen elektronikusan is hozzáférhető bárki számára.

VÉGREHAJTÁS

13. A végrehajtás szervezeti keretei

A Programban megfogalmazott célok elérése aktív és tervszerű kormányzati intézkedéseket igényel, ezért annak végrehajtása a Program céljaira épülő részfeladatok pontos és ütemezett meghatározásával képzelhető el. A Fot. által előírt Intézkedési Tervet ennek szem előtt tartásával – a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezetivel együttműködve – kell elkészíteni, a Program által felölelt időszak **fejlesztéseit 3 éves időtávokra** vetítve.

A Program sajátosságaiból adódóan annak végrehajtása során kettős követelménynek kell érvényesülnie. A fogyatékosügy horizontális kérdés, amelyben számottevő előrelépés csak a teljes érintett kormányzati spektrum együttes fellépése esetén érhető el, ezért elsődleges feltétel, hogy valamennyi érintett ágazat érdemi intézkedésekkel kapcsolódjon be a végrehajtásba. Az egyes fejlesztések ugyanakkor számos ponton kapcsolódnak egymáshoz, és sok esetben csak egymással összefüggésben értelmezhetők, ezért elengedhetetlen a végrehajtás hatékony szakmai koordinációjának megteremtése.

Ennek megfelelően gondoskodni kell arról, hogy az **Intézkedési Terv valamennyi** érintett ágazat érdemi közreműködésével álljon össze, továbbá megfelelő jogosítványok biztosításával lehetővé kell tenni a végrehajtás ágazatközi szakmai koordinációját, az egyes fejlesztések összehangolását, a Program megvalósulásának érdemi nyomon követését együttműködve a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezeteivel.

14. Értékelés, beszámolás

14.1. Közbenső értékelés

A Programban foglalt célok időarányos megvalósulásáról a Program időtávjának feléig közbenső értékelés készül a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezeteivel együttműködésben.

14.2. Beszámoló

A Programban foglalt célok megvalósulásáról – a következő Országos Fogyatékosügy Program tervezetének előkészítésével egyidejűleg – beszámoló készül a fogyatékos személyek érdekvédelmi szervezeteinek bevonásával.